

Foia

pentru

Minte, Anima si Literatura.

N°. 19.

Mercuri 23. Maiu

1862.

SAMUELIS KLEIN

HISTORIA DACO-ROMANORUM SIVE VALACHORUM.

Caput VII.

Acta Ecclesiae Tranno-Valachicae in negotio initae unionis cum Romana Ecclesia.

Initium Unionis, et acta sub Theophilo Archi-Eppo Albae-Juliae Transylvanorum.

Postquam Tranniae Principatus ad Leopoldum Archi-Ducem Austriae, Hungariae Regem, et Romanorum Imperatorem devolutus esset, non parvi momenti inter status Tranniae quaestio orta est, penes quam religionem, ex quatuor receptis, id est Romano-Catholicam seu Ritus Latini, Calvinianam seu Helveticae confessionis, et Lutheranam seu Evangelicam, ac denique Socinianam, seu ante-trinitariam, primaria Regni insignia et officia manerent. Haec contentio ideo magni momenti putabatur, quia si acatholicis primaria officia ablata fuissent, faciles fuissent ad rebellionem, utpote plures contempti. Ergo concluditur, penes eam religionem manere debere, quae plures sui sequaces numeraret. Itaque Regia autoritate Regni Gubernator constituitur Calvinianus e familia Comitum Banfi. Imperator vero maxime zelabat pro Catholica Religione, omnique modo laborabat pro ejus incremento; idcirco summe Catholicum virum comitem Stephanum Apor suum in Trannia Regium Thesaurarium constituit, cui saepe privatas scribebat literas stimulantes ipsum agere pro augmento Catholicae Religionis; cum autem videret se minimum proficere, totum suum studium Imperator ad Valachos convertit, quos Ecclesiae Romanae unire desiderabat, ut saltem hoc modo numerus Catholicorum augetur,

et inter Catholicos numerarentur; Valachi enim numero plures sunt, quam omnes aliae simul sumptae in Trannia nationes, consequuntur per eorum unionem Catholici superabant numero omnes acatholicos. Cum vero Valachi superioribus temporibus quandiu Principes haeretici dominabantur nimium affligerentur propter religionis constantiam, ad nullum officium promoverentur, tractarentur pejus fere quam Tartarorum mancipia. Viri Ecclesiastici adigebantur ad robotas servitia, et praestationes comitatenses, et ad modum jobagionum terrestribus dominis laborare debebant, saepe ad eorum nutum, aut officialium eorum placitum verberabantur, incarcerabantur, de parochia et domo, quam proprio sudore aedificaverant, exponebantur. Si in pagum miles, aut qualiscunque, cui hospitium assignandum erat, veniebat, apud Valachicum sacerdotem quarterium ipsi assignabatur. Qui erant in partibus Albensibus, et Hunyadiensibus atque vicinis pro advehendo inde sale, aliisque oneribus, qui vero in illis partibus, aut Fogarasiensibus debebant, Torda et Vizogna Albam-Juliam eadem et similia onera portare debebant. Praeterea canes venaticos Principis, dominorumque terrestrium alere obligabantur, quorum si aliquis crepuisset, eum aere, aut pelle solvere cogebatur. Synodis et congregationibus Cleri Calvinistici superintendens praesidebat, quorum unus cum diceret se (fictè, an vere) podagra laborare, idcirco non posse de sua mansione ad Synodum ire, (quam juxta Canonum prescriptum, et majorum traditionem omni anno semel Clerus Valachicus celebrabat), in sede a sex Archi-Diaconis super humeris per plateas usque ad Archi-Eppalem residentiam deportabatur. Nihil alicujus roboris, aut valoris censebatur, quidquid Archi-Eppus ordinasset, nisi consensus superintendentis accessisset. Quis poterit enarrare omnia, quae propter religionem perpassi sunt, et praesertim propter SSmae

Eucharistiae sacramentum, cujus loco panem vino intinctum et permixtum substitutum volebant Haerodoxi, qui in Pascatis solemnī die ad instar Calvinianorum Coenae Dominicae populo a sacerdote in Ecclesia distribui debebat, secus qui id facere recusasset opprobriis, et subinde verberibus de parochia expellatur. Ea propter Ecclesiarum Pastores coacti sunt, post Divinam Liturgiam anaphoram Pascatis die vino immixtam populo distribuere: instruebant tamen populum, ne putarent ibi corpus Christi adesse. Sed et venerabilium imaginum cultus, jejuniorumque observatio causa persecutionis habebantur. Tunc haeretici impresserunt complures libros contra Valachorum religionem idiomate Valachico, et sacerdos qui inventus fuisset non habere depravatum Catechismum pluribusque contra religionem erroribus scatentem, et blasphemis plenum, atque ab ipsis haeticis lingua Daco-Romana seu Valachica editum, tanquam Principis mandatis contumax, et inobediens in carcerem mittebatur, donec severam suae inobedientiae poenam luisset. Qui vero ex Valachis inventi sunt pro unione Valachorum cum haeticis agere, nobilitate et officiis, aliisque donationibus remunerabantur. Tales nobilitares donationales hodie penes aliquos sunt, quia is cui datae sunt, strenue egit pro unione cum Orthodoxis, ut se vocabant, sed verius cum Caecodoxis et Haerodoxis. Denique tanta erat persecutio, ut Latini Ritus Catholici plurimi non ferentes praesentia mala, ad haeresim turpiter defecerunt, nam omnes Haeretici in Trannia ex Latini Ritus Catholicis, sunt facti Apostatae. Pauci vero, qui prae oculis aeternam salutem, et perditionem habebant, partim profugiebant in Hungariam, partim incogniti latitabant. Valachi vero publice, et palam aviticam Religionem firmiter tenebant, et in his persecutionibus immobiles manserunt, nec unquam impiis haeticorum dogmatibus adhaeserunt, quae de re M. Georgius Hanner Lutheranus scriptor Cibiniensis Saxo Trannus in sua historia Ecclesiarum Trannicarum, ita scribit: „Soli Valachi nihil de hoc (Lutheri) lumine participabant, quorum sacrificuli nimis indocti, et vix cantiunculas suas consuetas legere valentes, novos Ritus, et Dogmata respuebant, suaque quae hactenus crederant constanti animo retinebant, et adhuc retinent.“ Pauci tamen, qui a pueritia in scholis vel aulis acatholicorum educati sunt, Haeticis adhaeserunt, sed et hi postea pertinaciter se negabant Valachos esse. In districtu Hatzegeusi, et in terra Fagaras sicut et in

comitatu Maramaros reperti sunt quidam, qui allecti nobilitatis praerogativis, variisque promissionibus et temporali honore, Calvinianam sectam amplexi sunt.

Imperator informatus de statu Valachorum anno 1696, suo Regio Thesaurario in commissionibus dedit, ut cum Valachorum Archi-Eppo de unione tractaret et omnes libertates quibus Catholici Ritus Latini gaudent, promitteret. Interea Thesaurarius Regius tam per se quam per Stephanum, velut alii dicunt Paulum, Baranyi jesuitam nomine Imperatoris cum Archi-Eppo Theophilo omnibus viribus agebant, ut Valachos seu Daco-Romanos ad Ecclesiae Romanae unionem adducerent. Haeretici ex alia parte laborabant, ut vel sibi eos unirent, vel saltem unionem impedirent. Itaque in his confusionibus Theophilus quid faceret dubius, diu deliberans, tandem statuit unionem Ecclesiae Romanae amplecti. Coacta igitur mense Februario anno 1697 cleri Ecclesiae Daco-Romanae seu Valachae Synodo, mentem suam toti clero congregato proponit, multisque argumentis clerum et populum adhortatur ad amplectendam unionem cum Romana Ecclesia, pluribusque verbis priorem Ecclesiae faciem exposuit, utilitatem item, et bonum ex hac unione resultans summe commendat, et qualiter Imperator suam Caesareo-Regiam Gratiam, et auxilium, immunitatesque et praerogativas ad instar catholicorum Latini Ritus, promittat, et taliter hujus diei sessionem absolvit. Altera die convenerunt Archi-Eppus et Archi-Diaconi reliquique de clero, qui aderant, consultareque coeperunt ratione ineundae unionis; aderat et Baranyi Jesuita, qui multis verbis libertates, immunitates, et praerogativas ad instar aliorum Latini Ritus Catholicorum, nomine Imperatoris extollendo enarrabat, et promittebat. Itaque Clerus ad hoc tempus summe afflictus et vexatus, audiens hoc pulchrum respirium, ea quae Baranyi dicebat, grato animo, sub iis declarationibus, quae inferius adnotabuntur, promisit se amplecturum unionem; ita tamen ne per hanc unionem aliquomodo Ritus, aut disciplina Ecclesiae Graecae, quam ad hoc tempus tenebant, sensim mutaretur, et Latinae Ecclesiae substitueretur, nec ad usum novi Calendarii adigerentur, sed donec et alii Ritus Graeci in ditionibus Regni Hungariae, penes veteris Calendarii usum manebunt, ita et uniti maneant. Praeterea uniti ubique possint habere sui Ritus templa, nec ubi fors pauci essent Valachi uniti, et ideo carerent Parochia sui Ritus, cogantur a Latinis Parochis sacramenta suscipere, sed possint undecunque advocare sui Ritus

sacerdotem. In judiciis Ecclesiasticis non secundum jus Canonicum Latinae-Ecclesiae, sed secundum Graecae Ecclesiae Canones et disciplinam procedatur. Ad plura autem quam quatuor illa puncta nullo sub praetextu adigatur Ecclesia Daco-Romana, seu Valachica. Immunitas omnimoda Ecclesiis et personis Ecclesiasticis earumque rebus sicut Latini Ritus concedatur. Nec habeantur amplius Valachi uniti ut tolerati. Denique Archi-Eppus superintendentiam super Clerum habeat, totaque, et adaequata dispositio et dependentia Parochorum sit penes Archi-Eppum, et nullo modo penes saeculares, ut hactenus. Haec postquam bene discussissent, sequens conclusum fecerunt.

Primo. Sacram Unionem continentia quatuor puncta perpetuo et irremissibiliter Ecclesia Valachica observet, et teneat, ad plura autem nullo sub praetextu adigatur.

Puncta quatuor Unionis sequentia sunt: Primum, Romanum Pontificem esse caput totius per orbem diffusae Ecclesiae. Secundum, Panem azimum sufficientem esse materiam sacramenti Eucharistiae. Tertium, Praeter Coelum sedem Beatorum, et infernum carcerem Damnatorum, tertium dari locum, in quo animae nondum expiatae detinentur, et purificantur, Quartum, Spiritum Sanctum tertiam in Trinitate personam a Patre, et Filio procedere.

Secundo. Jus Canonicum, Valachico idiomate Pravila nuncupatum, exceptis iis quae unioni sacrae contrariari reperientur, mabeat in vigore suo, et juxta illud in juribus procedatur.

Tertio. In functione Ecclesiastica existentes sacerdotes et administri Ecclesiastici, nempe, Diaconi, Cantores, sive Magistri seu Aeditui, iisdem prorsus juribus, privilegiis, exemptionibus, ac immunitatibus, frui ac gaudere debeant, quibus sacerdotes Romano-Catholici, sive Ritus Latini, juxta SS. Canonum sancta, et Divorum Hungariae Regum statuta frui, ac gaudere dignoscuntur.

Quarto. Archi-Eppo Valachicae Ecclesiae unitae de competenti subsistentia provideatur.

Quinto. Ut adaequata dependentia, et dispositio Parochorum sit penes Archi-Eppum, et nullo modo penes saeculares.

Sexto. In quolibet pago, in quo Parochus est, domum habeat Ecclesia Parochialem, ne in aliena domo aut fundo cogatur Parochus habitare.

Septimo. Valachi saeculares Romanae Ecclesiae uniti, ad omnium generis officia, quemadmodum aliarum

in Patria receptarum Nationum et Religionum promoveantur, et adplicentur, eorumque filii ad scholas Latinas Catholicas, et ad foundationes scholasticas sine discrimine suscipiantur.

Haec acta sunt Alba-Juliae in Synodo mense Februario anno 1697, ubi Clerus iis consensit, Archidiaconi, et reliqui domum redierunt. Interea Theophilus cum Patre Bárányi omnia pertractans, et communicata eidem cleri voluntate, pater Bárányi suadet ipsi, ut quantotius publico instrumento professionem fidei faceret; idcirco pro vigesima Martii ejusdem anni aliam indicit Synodum, quae quidem non erat tam copiosa sicut prior, in qua praesente patre Bárányi hanc fidei professionem, quam ei pater Bárányi exhiberat, fecit et publico instrumento confirmavit, quod ita habet: Nos Theophilus Dei Gratia Ecclesiae Valachicae in Trannia partibusque Hungariae Eppus, et universus ejusdem Ecclesiae Clerus memoriae commendamus te nore praesentium quibus expedit universis, quod cum elapso Februario Albae-Juliae generalem Synodum celebrarem, unanimi consensu conclusimus, nos redire in gremium Sanctae matris Ecclesiae Romano-Catholicae, eidemque reunire, ea omnia admittentes, profitentes, ac credentes, quae illa admittit, profitetur et credit Atque imprimis illa quatuor puncta, in quibus hactenus dissensimus, profitemur:

1. Agnoscimus Romanum Pontificem totius Ecclesiae per orbem diffusae caput esse visibile.

2. Profitemur praeter coelum, sedem beatorum, ac infernum carcerem damnatorum, tertium dari locum, in quo animae nondum expiatae detinentur, ac purificantur.

3. Panem azimum sufficientem esse materiam coenae Dominicae, ac sacrificii Missae seu Liturgiae non dubitamus.

4. Spiritum Sanctum tertiam in Trinitate personam a Patre et Filio procedere credimus. Ac reliqua omnia admittimus, profitemur, ac credimus, quae S. Mater Ecclesia Romano-Catholica admittit, profitetur ac credit. Praemissa hac fidei professione, a Sacratissima Caesarea Regiaque Majestate postularunt, ut conclusiones, quas in Synodo mense Februario fecerant confirmaret, quibus demum hunc in modum subscripserunt: Nos inquam praenominati Theophilus Eppus, ac Clerus universus haec a sua Sacratissima Caesarea Regiaque Majestate humillime hic postulamus, ac ad praementionata puncta nos obligamus coram R. P. Bárányi Ecclesiae Romano-Catholicae

Albae-Juliae Plebano. In cujus rei fidem, ac robor manu nostra subscripsimus, et tum Eppali, tum universitatis sigillo commuivimus. Datum Albae-Juliae Anno 1697 die 21. Martii.

Theophilus Eppus, ac Clerus Universus. †
(Va urma.)

ADRES'A

catra Escelenti'a si Preasanti'a Sa Domnulu Episcopu alu Bucovinei

Eugeniu Hacmanu.

(Urmare din Nr. 18.)

Asia anume au dechiaratu Maiestatea Sa si in biletulu manuscrisu din Lacsenburgu anu 1859, Septembre:

„Ingrijirea mea va fi purure indreptata si spre aceea, cá tóte popórele se fia pastrate in individualitatea lora nationala si cá culturai limbei lora se se dea respectarea cuvenita.“

(„Es wird meine angelegentliche Sorge stets auch dahin gerichtet sein, dass die verschiedenen Volksstämme fortan in ihrer nationalen Eigenthümlichkeit erhalten und ihnen bei der Pflege ihrer Sprache die gebührende Rücksicht gewährt werde.“)

Mai tardiu, la a. 1859 (20. Juliu) au urmatu ordinaciunea Maiestatiei Sale (publicata cu emisulu ministerialu din 8. Augustu aceluiasi anu), prin care dandu-se urmare practica vointiei imperatesci susatintse, se desfiintieza legea din 9. Decemvre 1854, cu care se 'ntroduse-se limb'a germana ca limb'a invatiamantului in tóte gimnasiile, si se lasa pe viitoriu espresse in voi'a acelora, asupra caroru cade sarcin'a sustinerei gimnasiului si dreptulu denumirii (respective propunerei) dascaliloru, de a hotari care limba se se 'ntroduca de didactica. („— — Dass an Gymnasien in Gegenden deren Bevölkerung überwiegend einer andern als der deutschen Sprache angehört, von der im a. h. Handschreiben vom 9. December 1854 ausgesprochenen allgemeinen Regel, der zu Folge die Unterrichtssprache in den höheren Klassen der Gymnasien überall vorherrschend die deutsche sein soll, Umgang genommen und die Beurtheilung der didaktischen Mittel, welche nebst dem in allen Klassen obligaten deutschen Sprachenunterrichte anzuwenden seien, um die Schüler dahin zu bringen, dass sie nach Absolvirung des Gymnasiums der deutschen Sprache in Schrift und Rede mächtig sein, denjenigen anheimge-

stellt werde, welchen die Sorge für das bezügliche Gymnasium und die Anstellung der Lehrer an demselben obliegt“).

Ce s'au invoitu pentru gimnasii, se 'ntielege si se 'ntinde cu atata mai multu la cele lalte scóle de asemene rangu, avendu aceste tendintia si chiamare mai practica.

Totu asia prin actele imperatesci emanate dela a. 1859 incóce s'au consantitu mai multu anca si de repetite ori egal'a indreptatire a popóreloru, dechiarandu-se de ultim'a óra si fórté lamuritu si determinatu anume in cuventulu de tronu alu Maiestatei Sale, la deschiderea senatului (1861, 1. Maiu) de o basa fundamentala a dreptului publicu, (— — „Ich halte fest an der Ueberzeugung, dass freie Institutionen unter gewissenhafter Wahrung und Durchführung der Grundsätze der Gleichberechtigung aller Völker u. s. w.“) „de o necesitate a imperiului, de unu principu alu constitutiunei acestuia: precumu si de o indatorire a gubernului seu“ (— — „Ein Staat dessen Regierung es sich zur Pflicht macht, jede Nationalität zu schützen, u. s. w. bietet nicht nur hinlänglichen Raum zum unbehinderten Gedeihen der nationalen Entwicklung, sondern auch die sicherste Garantie der Unabhängigkeit und einer Achtung gebietenden Weltstellung und Macht u. s. w.“)

Eata dara ca legile fundamentale, ca 'nalt'a voie a preagratosului nostru Imperatu ne recunoscun, ne asigura, ne apara si ne protegu dreptulu desvoltarei nationale, prin urmare si intrebuintiarea limbei in tóte ramurile vietiei publice, cu atatu mai multu dara in ramulu invetiaturei. In casulu de fačia acestu dreptu é cu atata mai chiaru si nedubitaveru, de óre ce scól'a infintianda se face nu cu cheltuél'a statului, ce singuru cu acea fundului nostru religionariu. Precumu dara pe de o parte ar fi cea mai cruda nedreptatire a nationalitatii de a ne isgoni limb'a din scóla, totu asia ar fi cea mai durerósa umilire pentru noi, daca acumu amu da din mana, daca nu ne-amu folosi de unu dreptu carele é celu mai scumpu si mai firescu alu natiunei, si pe care nimene nu-i-lu denéga. De amu face acésta, atunci chiaru noi insine ne-amu arata de cei mai denaturati si nemultiamitori fi ai ei, atunci noi insii amu pune securea chiaru la radacinea vietiei sale — de care grea respundere, de care greu pecatu Domnulu in eternu se ne fereasca!

Precumu vointi'a manifestata a Maiestatei Sale, precumu legile generale a le statului, asia si cele

speciale despre scoli sprijina si consantiescu dreptulu nostru. Ne remane dar anca numai a arata pe scurtu, ca altu pretestu, alta impedecare nu este, care ne-ar putea sminti de alu intrebuinti'a si a ne folosi de elu.

Scól'a infiantanda va se fia o scóla asia numita reala inferióra (Unter-Realschule), cu chiemarea: „de a pregati pe tineri atatu pentru scól'a reala superióre pe la sate si orasie; ea propune obiectele mai multu in modulu popularu si cuprinde, fiindu deplina, unu cursu de trei ani.“ (Organisationsentwurf § 2. „Die Unter-Realschule bereitet auf die Ober-Realschule vor und bezweckt zugleich eine selbstständige Bildung für die Kreise der niederen städtischen und ländlichen Gewerbe. Sie behandelt die Lehrgegenstände in populärer Weise, und besteht als vollständige Unter-Realschule aus wenigstens drei Jahrgängen“).

Obiectele prescrise sunt urmátore:

1) Religiunea, 2) limb'a didactica, 3) alte doua limbi vie, 4) geografia si istori'a, aritmetic'a, cunoscenti'a cambiiloru si vameloru, 6) geometria, 7) istori'a naturala, 8) fisic'a, 9) numai in alu treilea anu chimia, 10 si 11) desemnulu liniaru si liberu, 12) arhitectur'a, 13) caligrafia.

Cumu se vede, nu se afla intre aste obiecte nici unulu, care se nu se póta propune in limb'a nationala, si nu numai in modu fórte mesuratu si popularu, cumu cere programulu estoru scoli, ce si in intindere mai mare stiintifica. Nici cartile trebuitóre nu lipsescu, ca se afla destule si prea bune despre tóte aceste; si de cumva ar trebui unele modificate intru ceva, a-deca s'au au se scurta s'au a se indeplini, aceasta s'ar face cu tóta usiurinti'a, dupa cumu se face de toti dascalii si la tóte scólele. Dreptu dovada pentru una si alta aducemu aici ca la tóte gimnasiile romane in Austr'ia — (de si spre durere sunt pana astadi numai trei de acele, redicandu-se inse cu ajutoriulu lui Dumnedieu si alu patriotiloru in curendu la numerulu indoitu —) se propunu tóte acéste obiecte si anume istori'a naturala, cimi'a, fisic'a, aritmetic'a, geografi'a si istori'a, cu singur'a esceptiune dóra a arhitecturii; totu asia pe la gimnasiile din celelalte tieri romane, unde pe lenga acestea esista, dupa cumu é cunoscutu, si liceii, universitate, scoli de medicina, de arte si meserii, militare, de padurarie etc. etc., totu institute, la care se trateaza in modu s'au mai restrinsu, s'au in deplin'a intindere stiintifica tóte stuiile matematice si care se tienu de istori'a naturala.

De aceea mai puçinu anca ne voru lipsi cartile trebuitóre, si despre acelea de istoria, geografia, gramatici pentru limbi straine (d. e. romano-germana, — francesa — italiana), de care sunt prea de ajunsu, nici ca vomu perde unu cuventu.

Intimpinarea dara, ca nu s'ar afla cartile necesarie, séu cea mai vatamatóre, ca limb'a nu ar fi destulu de culta si apta pentru propunerea unoru obiecte chiaru la o scóla inferióra, cumu é aceasta, cade ea de sine insasi; si in adeveru, o limba, in care se propunu tóte stiintiele pe la institute mai 'nalte, precumu gimnasii, liceii, academiile s. a., in care s'au ocarmuitu si s'au administratu de seculi si se gubernaaza si acumu unu poporu, unu statu, va fi dóru destulu de apta, ca se se póta propune si esplicá in ea nisce cunoscentie elementare. In treacatu numai amintimu, ca la noi in Austr'ia s'au publicatu in cursu de mai bine de diece ani fói'a legiloru universala (Reichsgesetzblatt), in carea s'au tractatu o multime de materii politice de totu feliolu, tóte referintile administrative, sociale, organisarea instituteloru stiintifice, tehnice, militare s. a., care in ori ce privire ar puté numai fi obiectu de legislatiune, si se scie ca aceasta se intindea la multe, tratandu-le pana la amenantimi.

Spuindu aceste, se 'ntielege, ca celelalte limbi trebuitóre se voru puté propune ca celelalte obiecte de invatiatura, dorindu noi numai cá de acea didactica se fia introdusa roman'a.

Numai asia vomu da si fericitiloru ctitori ai bisericeii, ai fundului religiunariu, mangaerea, ca avere, pe care ei in cucernici'a sufleteloru sale au inchinat'o bisericeii, devenindu asia si pana in diua de astadi binefacatorii tieiei, avere, castigata de ei in sudórea fetiei, adese ori cu jertfirea vietiei sale in luptele glorióse, care au scapatu si au facutu ca traiește natiunea si astadi, — le vomu da, dicemu, mangaerea, ca chiaru asta avere se nu fia intrebuintiata cá miidlocu de umilire pentru neamulu loru, cá unealta spre innadusirea culturii lui. Nu, nu, o astfelu de urmare é cu neputintia, ca a isgoni limb'a ctitoriloru dintrunu institutu, fundatu cu avere, loru, ar fi unu sacrilegiu, o defaimare, o insulta a umbreloru sale sante si maretie!

De amu fi in stare a comite unu astfelu de lucru, atunci ar avé tóta lumea cuventu a ne defaima, a ne urgisi si pe noi, de vreme ca acumu tóta lumea recunósce, ca dorinti'a nóstra drépta, legitima si dic-

tata de cea mai strinsa si santa datorie; nici póte fi dara jignitóre pentru cineva, lucru ce si este de parte de cugetarea nóstra. Imbratiosindu cu dragoste fratiasca pe toti locuitorii acestei tieri, privindu-i cá pe fi ai unei si aceiasi patrie, vomu avé si in asta impregiurare ocasiunea de a le dovedi aceste simtíeminte, ca acestu institutu de cultura, asta scóla va fi deschisa pentru toti, fara deosebire de neamu si religione, carei voru dori a fi partasi la binefacerea invatiamentului ei. Aici trebuie se aducemu aminte si de unu actu, carele va probá si mai bine spiritulu adevratu crestinescu si frumósa umanitate, carea caracteriséza biseríc'a nóstra si de care si fíii ei sunt adapati. Candu s'au ivitu proiectulu scolei, de care vorbimu, si comunitatea orasiului Cernauti cá si gubernulu, crediendu ca doue scoli reale nu ar fi de lipsa pentru unu singuru orasiu, hotarira, cá cu infiintierea scólei nóstre, acea, care esista pana acumu (asia numít'a: a patra clasa, „Vierte Klasse“) si é calificata de catolica, avendu si numai 2 clase, se se desfiintieze. Asta decisiune inse nu se putu sustiné, fiindu ca metropoli'a catolica din Leopole dechiara indata, ca ea va opri strinsu pe catolici de a amb'la la scól'a nóstra, si ca prin urmare acea veche se esiste si mai departe. Episcopí'a nóstra au datu o dechiaratiune cu totulu contraria, dicundu: „ca nu voesce a opri pe nimene dela folosintí'a acestei scoli si va primi pe tineri de tóte confesiunile.“ Suntemu datori a recunósce cu multiamire acestu actu frumosu, prin care Escelentí'a Ta ai datu proba viua de toleranti'a crestinesca a bisericeii dreptcredintíose, si carea au fostu purure unulu din atributele subline ale acesteia.

Cine dara ar avé cuventu? cine ar mai cuteza a imputá vre unu motivu de esclusivitate dreptei nóstre dorinti?

Escelentí'a Ta! protestantii din Cernauti si impregiurari, miscati de zelulu celu mai laudaveru, si-au facutu aici cu celtueala loru si ceva ajutoriu de pela tíera, o scóla pentru tinerimea loru; asia au facutu si Israeltenii (— amendoue zidiri mai maretie si frumóse decatu unic'a, pe care o avem noi aici pana in din'a de astadi! —), totu asia si Lipovenii din Fantana-alba, precumsi ungunii in ale loru 3—4 sate; (la acesti din urma inse mai contribue si proprietariulu, adeca fundulu nostru religionaru cate 200 fl. pe anu, fiindu aste sate pe mosiile lui).

Nu sunt liberi toti acestia de a introduce in

scóla limb'a care le place si care le este cea parintiasca, dupa cumu au si introdusu prótestantii si israiltenii pe cea germana, lipovenii pe cea muscalésca, si ungunii pe cea magiara? Nu ar fi nedreptate, ba cruzime, daca ar voi ori si cine a le denega, s'au numai a le restringe dreptulu acest'a, de vreme ce aste scoli sunt proprietatea loru! Nu amu fi noi cei mai antei a recunósce, ca o asemenea imputare ar fi nedrépta, neomenésca?

Ce ironia amara, ce derisiune trista, ce ingiosire ar fi dara aceea, daca apoi chiaru noi si numai noi in tíer'a nóstra se avem mai puçinu dreptu, se fimu tratati, ba se ne tratamu, se ne privimu insii noi mai reu decatu toti acestia? Atunci insii ne-amu subscris marturi'a si sentintí'a: de a nu avé patria!

Eata care sunt privirile, pe care amu luat u libertatea a supune binevoitórei si seriósei atentíuni a Escelentíi Tale. Sunt anca si altele destulu de momentóse, pe care le trecemu inse, fiindu ele prea viderate, dorindu a ne opri numai la una.

Facundu asta scóla natiunala in fapta si nu numai cu numele, deschidemu totu odata, pe lenga celelalte folosuri mari, junimei nóstre si o noua cariera, ii damu dovada de amórea si simpatí'a cu care-i suntemu datori, sprijinimu si inbarbatamu zelulu si aplicarea ei pentru studii si sciintia, aratandu-i, ca póte pretinde la resplatierea cuvenita osteleloru sale. Adese ori, si chiaru nu de multu s'au intimplatu ca fíii tierii, lipsiti de tóte midiolócele si dupa de si-au petrecutu tineretiele in privatiuni de totu felulu, cá se póta face studiile chiaru la universitate, intorcundu-se de acolo, de si inzestrati cu talente, insusiri si cunoscíentie bune, nu au aflatu pane in patri'a loru, in care prospera atati straini, si au fostu nevoiti se o caute aiurea. Aceste si astadi le videmu cu ochii si le putemu dovedi. Ei bine, noi nu urimu nici decumu pe straini, si anume pe cei binevoitori dintre ei, carii respectéza ospitalitatea tieriei, nu se arata dusimani natiúnei, ai intereselor si drepturiloru ei, ei imbratiosamu cu amicitia si cu stíma si suntemu multiamitori acelor'a, carii ori cumu si in ori ce ramu lucra spre binele tieriei. Cu tóte aceste voimu a ne feri si de o nedreptate in privirea filorú patriei, crediendu tare, ca acestii au primulu dreptu si prin urmare ar trebui se aiba si preferintí'a la tóte posturile si functiunile publice, precumu amu si esprímatu aceast'a in totu timpulu si in tóte petitiunile catra Maiestatea Sa; credemu dara

ca si in casulu de fația posturile de invatiatori la scól'a reala trebuie date filoru poporului nostru. Ar fi o strambatãre, daca si acumu s'ar preferi strainii filoru lui.

De s'ar face aici intimpinarea, ca intre acestii nu vomu aflã cu calificarea trebuitõre, adeca carii ar' fi depusu esamenele de invatiatori, prescise de legea scólara, apoi respondemu: ca impedecarea ast'a, in adeveru nu efeitulu firescu alu starei lucrurilor trecute, in care tinerii nu puteau aflã nici unu indemnu de a se prepar'a pentru asta chiamare, neavendu speranti'a de a o exercit'a in patria — se va puté invinge prea lesne, urmandu esemplului altoru tieri si chiaru acelui, ce cate odata s'au obserbatu si aici. Dela inceputu si anume deschidindu-se scól'a treptatu, adeca in fiacare anu numai cate o clasa noua, se voru afla fara indoiala destui tineri din juniimea nationala, precumu: dintre invatiatorii preparandiei, din tinerii, cari au absolvitu cu succesu bunu studiile la universitate s'au si acele teologice aici s. a. — carii s'ar puté pune cá suplinitori, indatorindu-se totuodata de a-si castig'a, in decursulu unui timpu determinatu, calificarea trebuitõre, adeca a face esamenele necesarie. Pe lenga aceasta inse ar fi de neaparata trebuintia si cu mare folosu, a se slobozi unele stipendii cá se póta merge vro cativ'a tineri alesi pe la institutule respective, adeca politehnice s. a, unde se-si faca studiile speciale si se-si dobandesca calificarea ceruta in tóta deplinatatea si dupa totu cuprinsulu prescriptioniloru scolare. (Va urmã.)

Indolu, 2. Febr. s. v. 1882.

Continuare din Nrulu Fóiei 31. a. t. S'a mai adunatu pentru fondulu Sincaianu din satulu Muntele Baisorei prin parochulu localu Joane Marcu. Insusu parochulu, Jacobu Rusu, docente, Nicolau Grozavu, Petru Cerebe, cate 1 fl.; Joane Marcu, jude, Costanu Cerebe, cate 50 cr.; Vasiliu Vutca 40 cr.; Teodoru Tiochu, Simeonu Abrudanu, Toma Marcu, Teodoru Vutca, Jacobu Ladariu, cate 30 cr.; Vasiliu Ciolea, Teodoru Versanu, Jacobu Fele, Simeonu Versanu, Georgiu Vutca, Vasiliu Cerebe, Dumitru Herculea serb la Por: Teodoru Grozavu, Mafteiu Micu, cate 20 cr.; dela mai multi 1 fl. 80. cr.

Din satulu Magura prin parochulu localu Demetriu Vutca, insusu parochu, 50 cr.; Jacobu Marie,

Georgiu Marie, Teodoru Giurgiu, Joanu Giurgiu, cate 20. cr.; dela mai multi 1 fl. 29 cr.

Sum'a 13 fl. 9 cr. v. a.

Asia in tractatulu Pocegei merita pana acumu lauda Vasiliu Lucaciu, parochulu Erei (Josa), care in rondulu trecut u a strinsu ceva si dela Surducu; Joane Marcu, parochulu muntelui Baisiõrei, Demetriu Vutca, par. Magurei. Ceilalti, la carii acuma odata le ertu numele, cá mercenari slabi, fiendu ca ce au subscrisu insusu anca au uitatu se confereze, nu merita diurnalulu lucratorului.

Pe lenga tôte, ca unde-i parochu localu ticalosu, stradani'a protopopului in lucruri de aceste anca séu fõrte puçinu, seu nemica nu fructifica, cumu ne invatia esperienti'a: totusi nu vomu despera a continua conferirea (cá se damu ocaziune de indreptatu celoru negligenti) atatu pentru fondulu Sincaianu, catu si pentru nou'a Asociatiune literaria romana, la care si celu mai de pre urma cersitoriu romanu in toti anii vietii nu se va retrage a conferi celu mai puçinu 1 cr. v a. de patu pe luna, unii si mai multisioru. Numai daca aru inceta odata esecutiile militari, care tóta restanti'a de dare o scotu si din pétra. — Apoi aceia carii se numescu protopopi, nu numai se faca initiativa, ci cu o neinfranta resignatiune se iee asuprasi unu fatigiu giganticu, in tôte Duminecile si serbatorile anului (candu nui ceva pedeca neinvinsa) de a rondu a cerceta besericele tractului fora diurnu, si asigurediu, ca oile, care cunoscuglasulu pastoriului cu anima deschisa primindu invatiatur'a, fatigiulu va fi condecoratu cu celu mai bunu succesu. In tractulu Pocegiei s'a inceputu o asemine visitatiune din Noembre alu anului trecut. Miculu nostru contingentu 'lu lasamu alu publica camu pe rondu in cifre numerate. Numai asia folosindune de tóta ocaziunea si midiolócele oneste, incungiurandu si cea mai mica asupréla — cu fația curata vomu puté dice spre propri'a lauda cu mantoitoriuulu lumii: eu sumu pastoriulu celu bunu. (Va urma de alta data).

ISTORIA ITALIANILORU

de Cesare Cantu.

Cartea IX.

Capu CXVII. Papii la Avignonu. Schism'a cea mare. Biserica si conciliile.

Capu CXVIII. Imperiuulu orientale si relatiunile lui cu Italia. Turcii la Constantinopole. Italia perde coloniele sale. Venetia pórtã belu cu Turcii.

- Capu CXIX. Toscana. Tumultulu ciompiloru. Medicii invingu.
- Capu CXX. Papii se intorcu la Rom'a. Conjurațiunea Pazziloru. Ferdinandu de Neapoli. Laurentiu de Medici.
- Capu CXXI. Eruditi.
- Capu CXXII. Invetiatii. Cartile. Tipografia.
- Capu CXXIII. Moralile cetatianiloru, ale domniloru si ale negotiatoriloru, Lussulu crescundu. Latirea luminiloru, originea teatrului.
- Capu CXXIV. Industria si comerciulu.
- Capu CXXV. Calatori italiani. Columbu. Descoperirile.
- Capu CXXVI. Finitulu medievului.
- C a r t e XII.
- Capu CXXVII. Conspectu generale. Savonarola.
- Capu CXXVIII. Milanesele. Espeditiunea lui Carlu VIII.
- Capu CXXIX. Consequentiele espeditiunei lui Carlu VIII. Finitulu lui Savonarola si alu lui Ludovicu Moru.
- Capu CXXX. Romania. Borgia. Politica machiavelica.
- Capu CXXXI. Sistema militaria. Belulu Pisanu. Juliu II. Liga de Cambrai.
- Capu CXXXII. Leone X si Ludovicu XII.
- Capu CXXXIII. Francescu I. si Carlu V. Istoricii. Turcii.
- Capu CXXXIV. Inceputulu reformei religiose.
- Capu CXXXV. Clemente VII. Predatiunea Romei. Pacea dela Barcelona.
- Capu CXXXVI. Impresurarea Florentiei. Domnia Appendicea VIII. Dante ereticu.
- Appendicea IX. Statistica. (D. Instr. Publ.)

Contienutul

ANALELORU STATISTICE

din anulu 1862.

(De D. Martianu. Bucuresci. Vedi Gazeta Nr. 40.)

In statistica.

Istoria oficiului statisticu.

Populatiunea cu aprocsimatia dupa datele oficiale de pana la 1859.

Tabela populatiunei.

Recapitulatiunea acestei tabele.

Teritoriulu tiei.

Fenomene meteorologico-economice a le anului 1859, séu diferite accidente climatice, carii au produsu efecte vatamătoare asupa agriculturei.

Recolta agricola.

Tabela recolteloru produse in anulu 1858.

Recapitulatiunea tabelorulu privitoare la recoltele anului 1858.

Inportatia si esportatia pe anii 1850—1858.

Bilantiulu inportului si alu esportului.

Bastimentele intrate in portulu Braila in anii 1857—1859.

Importulu bastimentelorulu intrate in portulu Braila in anulu 1859.

Esportulu bastimentelorulu intrate in portulu Braila in anulu 1859.

Actele civile.

Tabela de prescurtarea actelorulu civile dupa sciintiele adunate prin Eparchiile tiei.

Numerulu familiilorulu contribuitoare si privilegiate pe categorii dupa cumu s'au alesu la inceputulu anului 1859.

Pretiuulu celorulu mai trebuintiose alimente dupa cumu prin anume cercetare s'a aflu la 15. Ianuarulu 1860, in capitalele districtelorulu.

Importatia si esportatia pe anulu 1859.

Importatia marfurilorulu.

Esportatia marfurilorulu.

Esportulu vitelorulu si cerealelorulu in 1859.

Bilantiu pe 1859.

Populatiunea agricola si a profesiilorulu libere.

Populatiunea agricola si a profesiilorulu libere dupa protecsiunea si relegeune.

Populatiunea de meseriasii.

Meseriasii dupa relegeunea, protectiune si clase.

Populatiunea de fabricantii.

Fabricantii dupa relege protectiune si clase.

Populatiunea de comerciantii.

Comerciantii dupa religia, protectiune si clase.

Resumarea populatiunei orasiane.

Resumarea populatiunei rurale.

Totalulu populatiunii dupa judetii. (Va urma)

Redactoru respundietoru

Iacobu Muresianu.

Editiunea: in tipografi'a lui

Ioanne Gött.